11. Gee, J. P. (2003). What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Palgrave Macmillan.
12. Prensky, M. (2001). Digital Game-Based Learning. McGraw-Hill.

СТИЛІСТИЧНИЙ КАРКАС ТЕКСТУ: РОЛЬ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ HEINRICH BÖLL «HAUS OHNE HÜTER»

Зайченко Олена
старший викладач
Кафедра германської філології
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Стилістичний аналіз порівнянь у романі Генріха Белля «Haus ohne Hüter» відкриває можливість глибше зрозуміти механізми художнього письма автора та його поетику. Порівняння у Белля не є лише допоміжним тропом для конкретизації чи пояснення, вони функціонують як структурний каркас стилю, що забезпечує єдність між різними рівнями тексту – реалістичним, символічним, психологічним і філософським.

Белль вибудовує складну систему образів, де порівняння взаємодіють із метафорами, гіперболами, алегоріями, епітетами та символами. Ця взаємодія створює багатошарову стилістичну тканину, у якій кожен троп підсилює інший, формуючи ефект внутрішнього резонансу. Порівняння стають не лише засобом образності, а й інструментом концептуалізації досвіду, способом вираження духовної кризи та пошуку сенсу післявоєнної реальності.

Таким чином, аналіз порівнянь у романі «Haus ohne Hüter» дозволяє побачити, як Белль поєднує реалістичну точність з метафізичною напругою, створюючи унікальну атмосферу трагізму й надії. Порівняння у його тексті – це не ізольовані образи, а динамічні вузли стилістичної системи, що забезпечують багатозначність і психологічну достовірність художнього світу.

Порівняння у Белля – це не просто засіб деталізації, а структурний елемент стилю. Вони створюють ритм, інтонацію, психологічну глибину:

«traurig zusammengesackte Gestalt … weinend wie einer, der schon Millionen Jahre wartet/Сумна, згорблена постать … плаче, як той, хто вже мільйони років чекає» – зовнішній опис переростає у метафору вічного очікування, екзистенційної самотності.

«Sein Schatten sprang aus dem Licht heraus wie ein dunkles, sehr schnelles Tier/ Його тінь вискочила зі світла, як темна, дуже швидка тварина» – опис тіні трансформується у метафору страху й агресії.

«wie der Schatten eines riesigen wilden Tiers stand die Großmutter in der offenen Tür/Як тінь величезної дикої тварини стояла бабуся у відкритих дверях» – опис фігури перетворюється на символ влади й загрози.

«Sie zog im Dunkeln seinen Kopf zu sich wie mit einer Schlinge/ Вона потягнула його голову до себе в темряві, наче зашморгом» – побутова дія стає метафорою залежності й несвободи.

«wie ein Raubtier im Käfig auf sein Fressen wartet /Як хижак у клітці чекає на свою поживу» – опис очікування змінюється на метафору одержимості та внутрішньої роздробленості.

«Augen so hart und unbestechlich wie seine Hände/Його очі були такі ж тверді та непідкупні, як і його руки» – характеристика, що перевтілюється на символ внутрішньої жорсткості.

«Das Leben kam ihr vor wie ein schlechter Film/Життя здавалося їй, наче поганий фільм» – побутове порівняння, що перетворюється на метафору абсурдності життя.

«Rot wie dunkelrotes Blut der Rosen/ Червоний, як темно-червона кров троянд» – колірна деталь стає символом жертви й страждання, надаючи тексту духовної багатозначності.

Белль часто починає з конкретного опису, але цей опис швидко переростає у метафору внутрішнього стану. Такі образи можна трактувати як метафори роздробленої особистості, вони показують психологічну кризу, залежність, страх, самотність. Це ілюструє, як у письменника стирається межа між описом і метафорою, створюючи гібридні образи:

«dumpfer Gesang wie aus einem Grab/приглушений спів, ніби з могили» не просто опис звуку. Спів стає образом смерті, відчаю, переходить від опису до символу.

«Tintige Finsternis … ihn festhielt wie klebriger, frischer Asphalt/Чорнильна темрява … тримала його, мов липкий, свіжий асфальт» – побутове порівняння перетворюється на метафору безвиході, психологічної ув'язненості.

«ein Gurgeln wie der letzte Schrei eines Ertrinkenden/Булькотіння, наче останній крик потопаючого» – порівняння переходить у гіперболічну метафору смерті, звук описується як метафора смерті, створюючи драматичний ефект.

«der schrecklich klang wie die Todesdiagnose eines Arztes: Paradentose/ що звучало жахливо, як смертельний діагноз лікаря: пародонтоз» – побутове слово змінюється на метафору фатального вироку.

У цих прикладах порівняння не залишаються чисто описовими, а переходять у метафори чи символи, що забезпечує багатозначність і духовно-емоційну глибину тексту, тобто побутові деталі перетворюються на знаки духовного стану. Белль використовує цей прийом, щоб показати плинність реальності, де грань між уточненим описом і символічним узагальненням розмивається. Такі образи додають тексту екзистенційної глибини й психологічної напруги.

Белль використовує гіперболічні порівняння, щоб передати надмірність емоцій, внутрішню драму персонажів – біль, відчай, приреченість. Такі образи виходять за край побутового опису й стають символами внутрішньої драми персонажів. Гіпербола у порівняннях не пафосна, а психологічно достовірна, вона показує, наскільки глибоким є переживання героїв.

«kalt und bitter wie die Abschiede an den Straßenbahnstationen oder vor den Kasernentoren/Холодні й гіркі, як прощання на трамвайних зупинках або перед воротами казарм». Гіперболічне перебільшення, яке підсилює драматизм прощання, створює атмосферу втрати.

«Bitter wie der Staub, der aus den Matratzen der Absteigequartiere steigt/Гіркі, як пил, що здіймається з матраців у дешевих нічліжках». Гіперболічна інтенсивність – побутова деталь стає символом убогості й відчаю.

«er empfand das Warten wie eine Verdammnis/він відчував очікування як прокляття». Гіперболічне порівняння – очікування перетворюється на прокляття, психологічний тягар.

«ein Gurgeln wie der letzte Schrei eines Ertrinkenden/Булькотіння, наче останній крик потопаючого». Гіперболічна метафора смерті – звук перебільшено драматизується, стає образом катастрофи.

«die Zeit stand still wie für die Verdammten/Час зупинився, як для проклятих». Гіперболічне узагальнення – час зупиняється як у пеклі, створюючи відчуття приреченості.

Усі ці приклади демонструють, як порівняння у Белля переходять у метафору екзистенційної кризи: холод, гіркота, прокляття, смерть. Вони створюють емоційно-філософський вимір тексту, де побутові сцени стають символами духовної роздробленості й приреченості.

Алегоричні порівняння у романі Белля формують філософський рівень тексту, які виходять за межі конкретного опису й стають універсальними символами – смерті, влади, прокляття, залежності, де побутові деталі перевтілюються на знаки духовної кризи, страху, загрози, приреченості, провини та історичної пам'яті. Автор використовує цей прийом, щоб показати, що реальність роману має не лише соціальний, а й метафізичний вимір.

«alles war dunkel, grell und schaurig wie eine Moritat/все було темне, різке й моторошне, як морітат». Алюзія на жанр народної балади – порівняння перекидає сцену на алегорію морального падіння й трагізму.

«Führer, Volk und Vaterland wie einen Fluch über sie warf/Вождь, народ і батьківщина навалилися на них, наче прокляття». Алюзія на історичну провину – порівняння стає алегорією прокляття, що тяжіє над людьми.

Белль активно поєднує порівняння з епітетами, щоб зробити образи більш відчутними й емоційно насиченими. Епітети уточнюють і підсилюють порівняння, створюючи музичність, ритм і психологічну глибину. Такі образи формують емоційний простір тексту, де навіть побутові деталі набувають художньої виразності.

«Stimme wie langsam tropfender, milder Honig/Голос, як ніжний мед, що повільно крапає». Епітети «langsam, mild» додає ніжності, створює відчуття тепла й лагідності.

«sein Lächeln war so kläglich wie der Sonnenschein, der über Unkel lag/Його усмішка була така жалюгідна, як сонячне світло над Ункелем». Епітет «kläglich» підсилює трагічність образу, створює контраст між світлом і відчаєм.

«Die Stimme der Großmutter, die dunkel und reich wie eine Orgel aufbrüllen konnte/Голос бабусі, що міг загриміти темно й багатоголосо, як орган». Епітети «dunkel, reich» роблять образ голосу величним і загрозливим.

«wildes, heftiges Grün wie das der Limonadenflaschen auf dem Tennisplatz/Дике, різке зелене, як у пляшках із лимонадом на тенісному майданчику». Епітети «wild, heftig» надають кольору експресивності, перетворюють його на символ емоційної сили.

«Rhythmisch wie die Hymnen, die er auf die Liebe sang, war auch sein Gestammel/Ритмічним, як гімни, які він співав про любов, було й його бурмотіння». Епітет «rhythmisch» додає музичності, змінює буденну мову на поетичний образ.

Дані приклади демонструють, як порівняння у Белля створюють комплексні образи: від ніжності («мед») до жалюгідності («сонячне світло над Ункелем»), від величності («орган») до буденності («пляшки з лимонадом»). Вони формують музичність і ритм, а також підкреслюють психологічні стани персонажів.

Белль системно використовує порівняння як механізм символізації: від побутових деталей до знаків духовної кризи, від радості, що перетворюється на порожнечу, до голосу як знаку влади чи кольору як символу агресії. Символічне навантаження охоплює емоційні, психологічні та культурні виміри, що робить порівняння вирішальним інструментом стилістики автора. Страх, самотність, влада, залежність, приреченість, іронія, напруга, дисгармонія, убогість, ніжність, трагізм, примара смерті – ключові екзистенційні теми його прози. Завдяки цьому порівняння стають центральним елементом стилістичної тканини, що поєднує опис і філософський вимір. Таким чином, порівняння у Белля – це не просто стилістичний прийом, а знак духовного стану персонажів.

«so ruderte Bolda in den Himmel hinauf, mit den Zähnen festhaltend, was wie eine Eintrittskarte in den Himmel aussah/Так веслувала Болда вгору до неба, тримаючи зубами те, що виглядало як квиток до раю»: «eine Eintrittskarte in den Himmel квиток до раю» як символ прагнення, надії на спасіння.

«Martins Mutter … sie war wie die Frauen im Film/Мати Мартина … вона була, як жінки у фільмі». «Frauen im Film/жінки у фільмі» – символ ідеалізованої краси – порівняння перетворює реальність на кінематографічний образ.

«in den Vorstädten von Warschau lagen sie ebenso wie an der Kathedrale von Amiens: deutsche Marmeladeneimer/У передмістях Варшави вони лежали так само, як біля кафедри в Ам'єні: німецькі відра з варенням». «Marmeladeneimer/відра з варенням» – символ буденності війни, побутова річ стає знаком історичної травми.

«Gegenwart und Vergangenheit schoben sich übereinander wie Scheiben/Теперішнє й минуле накладалися одне на одне, мов шари». «Scheiben/шари (часу)» – символ пам'яті й часу – порівняння створює образ накладання досвіду й історії.

«als drückte jemand heimlich auf einen Knopf – wie ein Fotograf, der einen Blitzlichtautomaten bedient/Наче хтось таємно натиснув кнопку – як фотограф, що

керує апаратом зі спалахом». «Blitzlicht/спалах» – символ раптового одкровення – побутове порівняння стає знаком несподіваного прозріння.

«der Heizofen in seinem Rücken summte wie eine große, freundliche Katze/Піч за його спиною гуділа, як велика, дружелюбна кішка». «freundliche Katze/дружелюбна кішка» – символ тепла й захисту – звук печі перетворюється на образ домашнього затишку.

Порівняння у романі часто мають інтертекстуальний характер, вони відсилають до релігії, мистецтва, кіно, літератури, створюють різноманітність тексту: від релігійних алюзій до масової культури. Вони формують діалог культур і епох, поєднуючи сакральне, літературне й кінематографічне, завдяки чому роман набуває поліфонічності: порівняння стають не лише художнім прийомом, а й мостом між різними культурними кодами.

«Sah sie nicht fast aus wie die Mädchen, die zur Erstkommunion gingen?/Хіба вона не виглядала майже як дівчатка, що йшли до першого причастя?» – відсилання до сакрального досвіду, створює атмосферу чистоти й наївності.

«Siegfried mit Haaren wie frische Butter, Wangen wie Pfirsicheis und Kriemhild mit der Haut wie leicht rosige Zahnpasta, Haaren wie Margarine und dem kirschroten Mund/Зігфрід із волоссям, мов свіже масло, щоками, як персикове морозиво, і Кріемгільд із шкірою, мов трохи рожева зубна паста, волоссям, як маргарин, та вишнево-червоним ротом» – інтертекстуальне відсилання до героїчного міфу (нібелунзький епос), створює іронічний контраст.

«Flammen … rot und gelb durcheinander wie Butter und Blut gemischt/Полум'я … червоне й жовте вперемішку, наче змішане масло й кров». – міфологічно-літературний образ (апокаліптичні сцени), який символізує руйнацію, алюзія на кінець світу.

«Ihr Bett … sah aus wie Tarzans Lager im Walde/ Її ліжко … виглядало, як табір Тарзана в лісі» – відсилання до масової культури (кіно, пригодницька література), створює іронічний ефект.

«Er glich Desperados in Filmen/Він був схожий на десперадо у фільмах» – відсилання до жанрових кліше (вестерн), створює атмосферу небезпеки.

«Wie in Liedern, wie im Film war es/Це було так, як у піснях, як у фільмі» – поєднання високої та масової культури, поліфонічність стилю.

У цих вибіркових прикладах видно, що Heinrich Böll поєднує різні тропи в єдину систему, в якій порівняння переходять у метафори, алегорії, символи, доповнюються епітетами й гіперболами. Це створює цілісну стилістичну тканину, де кожен троп підтримує інший, формуючи розгалужений художній простір. Порівняння забезпечують специфічність і наочність, метафори поглиблюють зміст, перетворюючи побутові деталі на знаки духовного стану, гіперболи додають емоційної напруги, роблять внутрішній світ героїв відчутним, алегорії формують філософський вимір, універсалізують досвід, епітети створюють музичність і ритм, уточнюють образи, символи забезпечують багатозначність, перетворюють текст на систему духовних знаків. Така взаємодія забезпечує ритм, інтонацію, психологічну глибину й філософський вимір тексту.

Список використаних джерел

1. Тимченко, Є. П. (2006). Порівняльна стилістика німецької та української мов. Київ: Видавництво КНУ.
2. Яремчук, І. М. (2012). Стилістичний синтаксис у зіставному аспекті (німецька та українська мови). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.
3. Ingarden, R. (1960). Das literarische Kunstwerk. Tübingen: Niemeyer.